

PRINCIPALELE ORDINE ȘI INSTRUȚIUNI PRIVIND OPERAȚIUNILE DINTRE TISA ȘI DUNĂRE DESFĂȘURATE DE ARMATA ROMÂNĂ ÎN PERIOADA 23 IULIE – 18 AUGUST 1919

Felicia ȚUCĂ¹

Dr. Cornel ȚUCĂ²

O fensiva Armatei Roșii ungare la Est de Tisa, după cum este deja cunoscut, a început în dimineața zilei de 20 iulie 1919. Ca urmare, în intervalul 20-22 iulie, trupele bolșevice ungare au atacat și reușit să pătrundă la Est de Tisa, din sectoarele Tokaj și Szolnok, respingând trupele române aflate în prima linie dispuse „într-o perdea” de siguranță a frontierei.

În vederea respingerii trupelor agresoare din zonele ocupate, generalul Constantin Prezan, șeful Marele Cartier General (M.C.G.)³ român, a ordonat forțelor din subordinea Comandamentului Trupelor din Transilvania (C.T.T.)⁴, comandate de generalul Gheorghe Mărdărescu, declanșarea contraofensivei, conform prevederilor Fazei I din Planul de acțiune al generic denumitei Manevre sau Bătălii de la Szolnok.

Generalul Constantin Prezan

CONTRAOFENSIVA ARMATEI ROMÂNE ȘI RESPINGEREA TRUPELOR UNGARE PĂTRUNSE LA EST DE TISA (23-26 IULIE 1919)

În vederea coordonării și îndrumării de la fața locului a ofensivei trupelor române, generalul Constantin Prezan, însoțit de șeful Biroului Operațiilor⁵ din M.C.G., a plecat din București în noaptea de 20/21 iulie, sosind în dimineața zilei de 22 iulie 1919 la Oradea, stabilindu-se la Postul de comandă al generalului Ștefan Holban, comandantul Grupului de Sud.

De altfel, cei doi au rămas în Transilvania până la terminarea războiului, urmărind și coordonând direct - de la diferite posturi de comandă și în legătură constantă C.T.T. și comandanții Grupurilor din structura acestuia și, uneori, cu cei ai diviziilor subordonate acestora - desfășurarea pe front a operațiunilor trupele române.

În aceeași zi, la ora 9.00 dimineața, generalul Ștefan Panaitescu, șeful statului major al C.T.T., a expus succint, într-o convorbire pe care a avut-o la Hugues cu locotenent-colonelul Ion Antonescu, Planul de acțiune al Comandamentului Trupelor din Transilvania, privind contraatacul trupelor subordonate, care viza respingerea peste Tisa a forțelor inamice. Intenția C.T.T., potrivit expunerii acestuia, era de „a intra în acțiune cu Grupul de Manevră „General Moșoiu” asupra forțelor inamice

de la Szolnok, acțiune care va începe să se desfășoare în cursul zilei de 23 iulie”⁶.

Locotenent-colonelul Ion Antonescu, la rândul lui, l-a informat despre această convorbire pe generalul Constantin Prezan, care a apreciat că „nu ar fi pericol, din contră, un mare avantaj, dacă Grupul „Gl. Holban”, care este însărcinat cu fixarea inamicului, printr-o manevră abilă, ar reuși să atragă pe inamic cu voință, nu forțat, cât mai mult spre Est, dincolo de Bereteu; deoarece, cu cât forțele inamice se vor depărta mai mult de Tisa, cu atât rezultatul acțiunii Grupului de Manevră va fi mai mare”. Apoi, pentru: „ca trupa de Manevră⁷ să poată acționa, în adevăr cu folos, este neapărat necesar ca marșurile ei de apropiere să se facă în liniște și pentru aceasta trebuie să fie acoperite”⁸.

În după-amiaza zilei de 22 iulie, după o nouă serie de convorbiri, prin intermediul aparatelor Hugues, între generalul Constantin Prezan și comandanții Grupurilor de Nord⁹, de Sud și de Manevră, C.T.T. a stabilit prevederile finale ale Planului de acțiune, potrivit căruia „trebuia să se producă contraofensiva pentru respingerea forțelor inamice care au trecut Tisa”; concretizat prin întocmirea Ordinului de operațiuni nr. 18 din 22 iulie 1919¹⁰.

Potrivit respectivului ordin: Grupul de Nord „se va menține, cu orice preț, cu mijloacele ce le are la dispoziție pe poziția de rezistență pe care se găsește, pe tot timpul cât se va desfășura acțiunea de la Szolnok (5-6 zile) și, prin contraatacuri energice, va zadarnici ca inamicul să constituie cap de pod pe stânga Tisei”. Grupul de Nord, în ziua de 22 iulie, în vederea îndeplinirii misiuni ordonate, dispunea¹¹ de Divizia 2 Vânători (mai puțin Brigada 4 Vânători), întărită cu două divizioane de artilerie și Brigada 49 Infanterie; Divizia 16 Infanterie (mai puțin trupele din Subsectorul Capului de pod Rakamaz), întărită cu Regimentul 10 Vânători și un divizion de artilerie; având în rezervă Regimentele 9 și 16 Vânători și un divizion de artilerie

Grupul de Sud: „în sectorul Szolnok, prin manevreabile, va atrage cât mai multe forțe dușmane în direcția Mezötúr - Túrkeveși chiar spre Est de Bereteu. În același timp, va căuta să acopere concentrarea și măsurile de apropiere ale Grupului de Manevră”.

Iar în Sectorul de Sud, de la confluența Crișului cu Tisa: „după ce va curăți complet zona de forțele inamice, care au trecut pe stânga Tisei, va dirija forțele Diviziei 1 Vânători, trimise în acest scop spre Szentes, către Nord, pentru a lua parte la acțiunea principală de la Szolnok”.

Grupul de Sud, în ziua de 22 iulie, în vederea îndeplinirii misiuni ordonate, dispunea¹² de Divizia 18 Infanterie; Divizia 1 Vânători, întărită cu Regimentul 107 Infanterie; având în rezervă Brigada 4 Roșiori și Regimentul 5 Vânători.

Grupul de Manevră: „va ataca, în flanc și spate, trupele inamice trecute la Szolnok. Atacul se va executa, între Tisa și Bereteu, cu toată energia, distrugând în timpul cel mai scurt toate forțele dușmane care au trecut Tisa”.

Grupul de Manevră, în ziua de 22 iulie, în vederea îndeplinirii misiuni ordonate, dispunea¹³ de Divizia 2 Cavalerie, Divizia 1 Infanterie și Divizia 6 Infanterie (pe front cu Brigada 12 Infanterie), având în rezervă Brigada 11 Infanterie.

„Coordonarea întregii operațiuni ofensive, în timp și spațiu, a trupelor Grupului de Manevră cu cele ale Grupului de Sud, precum și stabilirea începerii acțiunii se va face de către generalul Traian Moșoiu, comandantul Grupului de Manevră”.

În cursul zilelor de 23-26 august, în linii generale s-a desfășurat, în conformitate cu prevederile „Planului de acțiune”, contraofensiva marilor unități militare române din subordinea C.T.T. Contraofensiva desfășurată concomitent de trupele

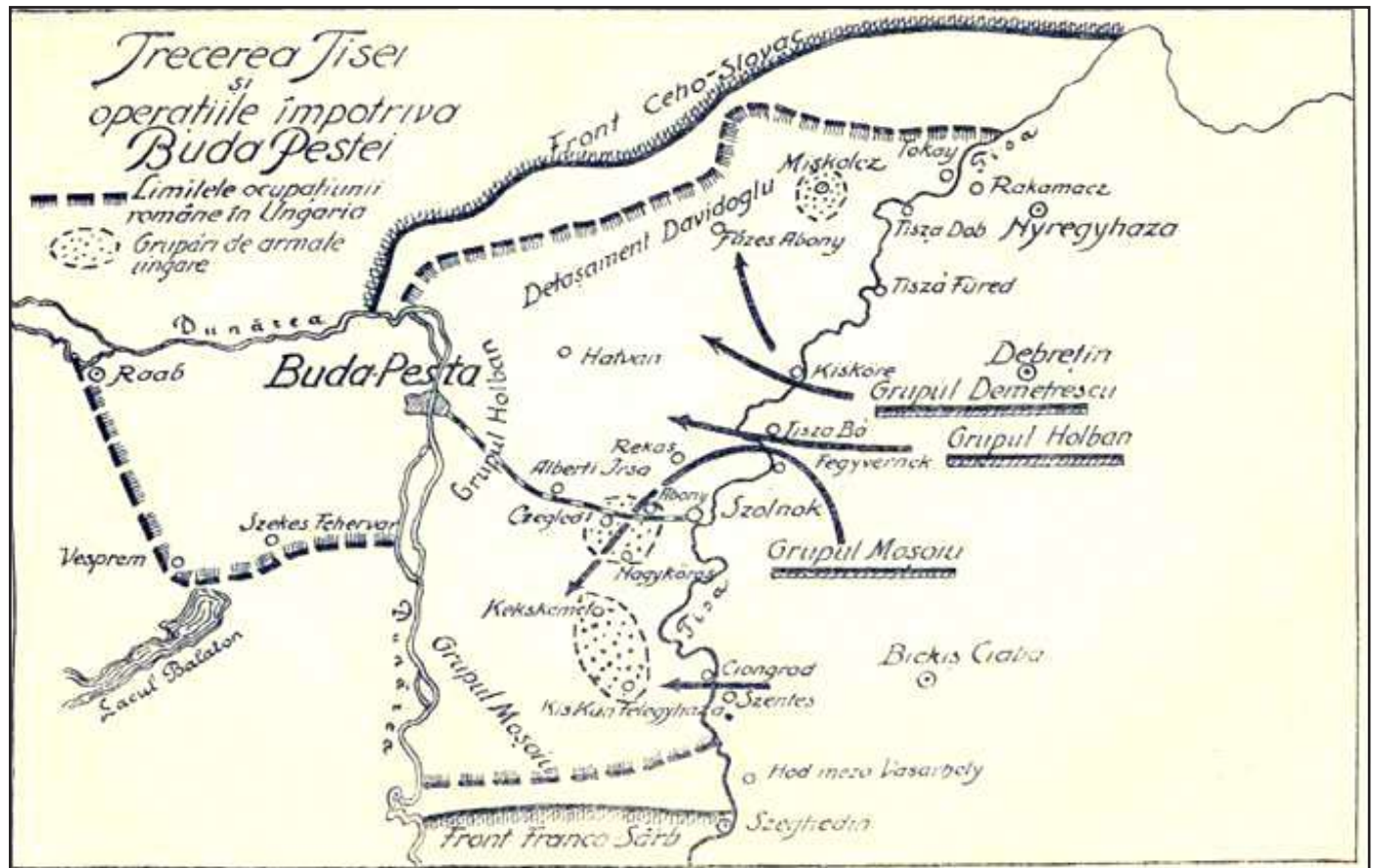
din compunerea Grupurilor de Manevră și de Sud, sprijinite de cele ale Grupului de Nord, s-a încheiat prin respingerea trupelor bolșevice ungare, din zonele ocupate, la Vest de Tisa.

Generalul Constantin Prezan, urmare a rezultatelor favorabile obținute de marile unități subordonate C.T.T. pe front, a apreciat că „se putea considera ca terminată în seara de 25 iulie 1919 Faza I a „Manevrei sau Bătăliei de la Szolnok”, cum a fost „codificată” generic contraofensiva trupele române. De asemenea, la terminarea contraatacului trupelor române, a apreciat că „încercările făcute de inamic în cursul zilei de 25 iulie de a trece Tisa, în zona Tiszabö-Tiszabura, în spatele Grupului de Manevră” au fost ineficente, demonstrând epuizarea rezervelor forțelor bolșevice ungare.

În această situație, șeful M.C.G., în scopul „de a asigura pe viitor spatele Grupului de Manevră și, mai cu seamă, în vederea unei eventuale continuări a operațiunilor la Vest de Tisa”,

a ordonat, prin Ordinul nr. 79 din noaptea de de 25/26 iulie, ora 3.30, C.T.T. că „găsește necesar ca grosul Diviziei 2 Vânători să graviteze în regiunea Kunhegyes¹⁴”.

Pe front, contraofensiva trupelor române la Est de Tisa a fost terminată complet până în seara de 26 iulie, când toate forțele inamice care trecuseră la Est de Tisa au fost azvârlite pe malul de Vest al râului. Astfel, pe frontul Grupului de Nord, ultimele forțe inamice care se mai aflau în Capul de pod Rakamaz „sunt respinse peste Tisa în după amiaza-zilei de 26 iulie”; Grupul de Manevră, după lupte înverșunate, susținute în zilele de 24 și 25 iulie, înfrânge „Grupul Principal inamic și, în strânsă legătură cu Grupul de Sud, îl azvârle în debandadă la Vest de Tisa, în Sectorul Szolnok”; iar o parte din forțele Grupului de Sud „aruncă peste Tisa, încă din ziua de 25 iulie, forțele inamice din Grupul Secundar de Sud, care se mai aflau la Est de fluviu în sectorul de la Sud de Criș¹⁵”.

Astfel că, prin emiterea Ordinul nr. 79, M.C.G. a ordonat, practic, începutul acțiunii de pregătire a setului de măsuri operative menite a permite în zilele următoare declanșarea: „Fazei II” a „Manevrei sau Bătăliei de la Szolnok”, care viza „înaintarea repede și viguroasă a Grupului de Manevră și Grupului „General Laca”, din Grupul de Sud, în spatele Grupului Principal inamic spre a-i tăia linia de retragere spre Szolnok, desăvârșind, astfel, victoria” și, apoi, funcție de situația generală operativă și politică, trecerea la Vest de Tisa la ofensivă pe direcția generală Budapesta.

NECESITATEA CONTINUĂRII OPERAȚIUNILOR ARMATEI ROMÂNE LA VEST DE TISA (25-28 IULIE 1919)

Necesitatea continuării operațiunilor la Vest de Tisa, până la înfrângere trupelor roșii ungare, rezidă și din faptul că Armata Română a desfășurat ofensiva, ducând luptele deosebit de grele atât în apărare, cât și în ofensivă, doar cu propriile forțe. Din diferite motive, nici trupele franco-sârbe, aflate în Banat și la granița sudică a Ungariei, și nici cele cehoslovace nu au intervenit, în timpul operațiunilor desfășurate, în sprijinul trupelor române.

Cu atât mai mult, cu cât guvernele iugoslav și cehoslovac recunoscuseră în ședința Consiliului Suprem din 11 iulie 1919 „necesitatea unei acțiuni militare comune a aliaților contra Ungariei”¹⁶.

În ziua de 27 iulie, Consiliul Suprem, urmare a respingerii bolșevicilor unguri de armata română la Vest de Tisa, ia din nou în discuție „chestiunea unei acțiuni comune a aliaților contra Ungariei”, pentru ca, în final, să expedieze o telegramă atât lui Béla Kun, cât și celorlalte state interesante, în care a specificat: „Guvernele Aliate și Asociate sunt foarte doritoare de a încheia pacea cu poporul ungar și de a pune, astfel, capăt stării de lucruri care face imposibilă renașterea economică a Europei Centrale [...]”.

Este chiar o imposibilitate de a încerca această operă mai înainte ca în Ungaria să fie un guvern reprezentând poporul și care să execute, ad-litteram, angajamentele lui luate față de guvernele Asociate. Regimul lui Béla Kun [...], nu numai că a rupt Armistițiul semnat de Ungaria, dar în momentul de față atacă chiar o putere Amică și Aliată.

Se cuvine guvernelor Asociate de a lua sub propria lor răspundere măsurile care comportă acest aspect [...].

Puterile Asociate cred nimerit a adăuga că orice ocupație streină a teritoriului ungar, așa cum este definită prin Conferința de Pace, va lua sfârșit de îndată ce Comandamentul Suprem Interaliat va socoti că,

condițiile Armistițiului, au fost executate într-un mod mulțumitor”¹⁷.

În legătură cu o presupusă acțiune militară comună a Aliților contra Ungariei, mareșalul Ferdinand Foch, care luase parte la discuții, a precizat delegaților români la Conferința de Pace¹⁸ că „România trebuie să se înțeleagă, în ce privește o acțiune militară contra Ungariei, cu Polonia, Iugoslavia și Cehoslovacia”. Cum guvernul iugoslav nu s-a implicat militar, iar cel polonez era deja în război cu trupele Rusiei bolșevice, singurul aliat din rândul celor nominalizați rămânea Cehoslovacia.

În ziua de 25 iulie, referitor la acesta, ofițerul român de legătură pe lângă M.C.G. cehoslovac a transmis o informare M.C.G. român arătând că „Masaryk¹⁹, președintele Republicii, a ordonat generalului Pellé²⁰, în această zi, să facă, în cea mai mare tăcere, toate pregătirile pentru o ofensivă contra Ungurilor, având intenția să înceapă această ofensivă, chiar dacă Consiliul celor 4 n-ar aproba-o și că, în acest scop, în seara de 26 iulie va pleca spre București colonelul Husak, șeful Cabinetului Militar al președintelui Republicii, și căpitanul francez

Generalul Gheorghe Mărdărescu

Dentz, pentru stabilirea unui acord cu M.C.G. român²¹.

Raportul în cauză a fost primit de M.C.G. român în ziua de 26 iulie și retransmis în aceeași seară, la ora 20.30, generalului Constantin Prezan, care se afla în Transilvania, pentru a decide.

După ce aflat intențiile conducerii politico-militare cehoslovace, în ziua de 27 iulie, la ora 12.10, șeful M.C.G. a expediat subșefului M.C.G. următoarea Notă: „Cum în luptele de la Szolnok au fost 4 din diviziile inamice complet dezorganizate, cred că suntem în măsură de a continua singuri urmărirea până la completa distrugere a tuturor forțelor organizate inamice. Astfel fiind, raportați M.S. Regelui²² și d-lui prim-ministru [Ion I.C. Brătianu] că, dacă considerații de ordin politic nu impun să se înceapă numaidecât un acord cu cehoslovacii, din punct de vedere militar putem să așteptăm cu tratativele încă 2-3 zile când, cred, că se va vedea cu precizie dacă acțiunea noastră de urmărire se desfășoară în mod favorabil pentru noi²³.

La respectiva Notă, subșeful M.C.G., la rândul lui, a expediat șefului M.C.G., tot în aceeași zi, la ora 22.00, Raportul nr. 2.593, prin care a specificat: „D-l prim-ministru lipsește din București. Am supus chestiunea D-lui ministru Constantinescu, care mi-a comunicat că ea a fost deja dezbătută în Consiliul de Miniștri și s-a admis principiul: «Prin noi înșine», adică fără alte ajutoare să executăm urmărirea. Am raportat aceasta și M.S. Regelui, care nu a avut nimic de obiectat la soluția admisă. Cu această ocazie, M.S. Regele și-a exprimat dorința ca Regimentul Vânători de Munte să fie întrebunțat pe front²⁴.

Hotărârea M.C.G. român referitoare la continuarea ofensivei și urmărirea numai de Armata Română, singură, a forțelor bolșevice ungare la Vest de Tisa și mai departe, până

la completa lor capitulare, raportată concret, la aceea dată, condițiilor specificate, a fost aprobată de Guvernul român. În luarea acestei decizii finale, Guvernul român a considerat Hotărârea M.C.G. just argumentată, concretă, adecvată realității momentului, fiind bazată și justificată de următoarele considerente politice și militare²⁵:

a) Considerații de ordin militar

Deși forțele roșii ungare sunt înfrânte în intervalul de timp până la 26 iulie, totuși, Comandamentul Suprem maghiar izbuteste să retragă majoritatea acestor forțe la Vest de Tisa. Acest fapt reclamă continuarea imediată a operațiilor la Vest de Tisa, pentru a distruge complet forțele roșii ungare. Căci, astfel, s-ar fi pus în pericol ceea ce cu atâtea sacrificii se câștigase pe câmpul de luptă, deoarece s-ar fi dat din nou ocazia Guvernului Béla Kun de a reface Armata, cum a făcut-o în prima jumătate a lunii mai, când a atacat pe cehoslovaci; iar după 2 luni au pornit ofensiva și contra României. În această situație, Ungaria ar fi fost un pericol permanent pentru România.

b) Considerații de ordin politic

Evenimentele politice din ultimele 2 luni dăduseră Aliaiților convingerea fermă că tratativele cu Béla Kun nu sunt cu putință și că pacificarea centrului Europei nu se putea realiza atât timp cât Guvernul din Budapesta dispune de o Armată puternică. În consecință, Aliaiții plănuiesc acțiunea militară comună contra Ungariei, cum s-a arătat mai sus. Din diferite cauze, această acțiune întârziind, România apreciază că este cazul de a întreprinde ea singură acțiunea, în scopul de a executa planul Aliaiților de a se

termina odată cu pericolul ungueresc și pentru care Aliaiții ceruseră și colaborarea României. La aceste considerații se mai adaugă, însă, și intervenția populației și a diferitelor personalități marcante maghiare care, prin delegații și prin cereri adresate Comandamentului român, rugau stăruitor ca Armata Română să continue ofensiva peste Tisa pentru a salva Ungaria de calvarul bolșevismului²⁶.

Luând în calcul respectivele considerații și având în vedere realitatea politico-militară a momentului, rezultă că, de data aceasta, punerea Tisei între noi și bolșevicii unguri nu mai era o soluție suficientă, trebuind ca inamicul să fie atacat la Vest de Tisa și înfrânt pentru a putea, astfel, câștiga „liniștea” noastră și a Europei, precum și garanția drepturilor integrității teritoriale și suveranității noastre naționale. În concluzie, Armata Română trebuia să execute tocmai ceea ce prevăzuse însuși mareșalul Ferdinand Foch, în Proiectul expus în ședința de la 11 iulie, adică „să distruge forțele Armatei ungare; să ocupe Budapesta și să dezarmeze pe unguri”. În acest sens, trebuie subliniat că, de altfel, toți șefii militari aliați, în legătură cu necesitatea desfășurării unei asemenea operațiuni militare, erau de aceeași părere.

Generalul Louis Franchet d'Espèray, comandantul șef al Armatei Aliate din Orient, la rândul lui, fiind întrebat în ziua de 28 iulie 1919 de ofițerul nostru de legătură că „dat fiind faptul că trebuie să se isprăvească odată cu chestiunea unguerească, ar avea ceva de obiectat, în cazul când Armata Română ar înainta spre Budapesta”, a răspuns: „Ar fi greșeală ca românii să se oprească din nou pe Tisa; nu cred că Parisul să facă, de data aceasta, vreo obiecție. În orice caz, am rugat pe generalul Bridge, care se duce mâine la Paris, să intervină pentru a

lăsa Armata Română ca să termine operațiunile care sunt așa de bine începute. Pe de altă parte cred, că, Guvernul român va trebui să intre în strânsă legătură cu Guvernul din Seghedin, singurul care ar putea să înlocuiască, pentru un moment, Guvernul comunist²⁶.

PREGĂTIREA TREGERII ARMATEI ROMÂNE LA VEST DE TISA (26 IULIE-NOAPTEA 29/30 IULIE 1919)

Generalul Constantin Prezan, încă din noapte de 25/26 iulie, ora 1.10, luând în calcul începerea operațiunilor specifice de pregătire a trecerii Armatei Române la Vest de Tisa, a transmis generalului Gheorghe Mărdărescu „Instrucțiuni operative” - pornind de la anterioara recomandare, privind gravitatea grosului Diviziei 2 Vânători în regiunea Kunhegyes - privind necesitatea luării „pe lângă măsuri de urmărire a inamicului în direcția Szolnok” și a unor „măsuri pregătitoare în vederea eventualei continuări a operațiunilor la Vest de Tisa”. Drept urmare, în dimineața zilei de 26 iulie, C.T.T. a întocmit și transmis, între orele 6.15 și 7.25, marilor unități din subordine, în acest sens, Ordinul de operațiuni nr. 18²⁷, potrivit căruia „În ziua de 26 iulie 1919, se va continua urmărirea inamicului cu toată energia, nedându-i pas de a forma un Cap de pod în fața Szolnok-ului, urmărirea se va face dincolo de Szolnok, dacă se va putea pași pe urma inamicului”.

Apoi, generalul Constantin Prezan, în seara aceleiași zile, la ora 21.00, a stabilit generalului Gheorghe Mărdărescu prin Instrucțiunile operative nr. 85²⁸ misiunea „să urmărească pe inamic până la completa lui distrugere”.

În același scop, pentru a crește forța combativă a C.T.T., au fost subordonate acestuia Diviziile 2 și 7 Infanterie și Regimentul Vânători de Munte. De asemenea, M.C.G. a mai ordonat ca „urmărirea să fie executată cu toată energia pentru a se putea profita de panica în care se găsește inamicul și a nu-i da timp să se reculeagă”; iar manevra să fie în așa mod condusă încât „cele 2 trupe principale cu care inamicul a atacat la Tokaj și Szolnok să fie complet separate și distruse, pe rând sau, dacă este posibil, chiar în același timp, pentru a împiedica pe inamic să se sustragă prin fugă, făcând în acest scop o largă și abilă întrebuintare a ambelor divizii de cavalerie²⁹”.

Ulterior, în scopul completării instrucțiunilor date în ziua anterioară, șeful M.C.G. a trimis noi dispoziții C.T.T. în ziua de 27 iulie. Astfel, prin Ordinul nr. 87³⁰, emis la ora 8.30, a ordonat că „Este necesar ca pentru manevra ordonată să întrebuintați ambele divizii de cavalerie, în care scop trebuie să încălecați imediat toată Divizia 1 Cavalerie”; pentru ca, la ora 9.25, prin Ordinul nr. 97³¹, să specifice: „Pentru accelerarea operațiunii cred, că ar fi bine, să concentrați Diviziile 7 și 2 Infanterie cât mai aproape de podurile pe care le veți arunca”.

În vederea executării prevederilor Instrucțiunilor operative nr. 85, C.T.T., la rândul lui, a completat în noaptea de 26/27 iulie, prin Ordinul operativ nr. 20³², dispozițiile anterioare (date prin Ordinul de operațiuni nr. 19³³), referitoare la „exploatarea succesului la Vest de Tisa”, cu noi misiuni, pe care le-a expediat în ziua de 27 iulie, la ora 6.05, comandamentelor din subordine. Potrivit acestui ordin: Grupul de Manevră, cu Divizia 1 Vânători, Divizia 2 Cavalerie (mai puțin Brigada 3 Roșiori) și Brigada 4 Roșiori, va forma „după trecerea Tisei, un Cap de pod dincolo de Szolnok”; Grupul de Sud,

va executa trecerea Tisei cu Brigada 3 Roșiori și Divizia 2 Vânători: în „sectorul Fegyvernek – Tisa Bő³⁴; Grupul de Nord va face „demonstrații pe tot lungul Tisei prin incursiuni și trageri de artilerie”.

În aceeași zi de 27 iulie, la ora 9.20, generalul C. Prezan afând din Raportul operativ nr. 93 al Diviziei 1 Infanterie³⁵ cauzele „care au împiedicat trecerea Tisei la Szolnok” în același timp cu retragerea trupelor bolșevice ungare, a ajuns la concluzia că „trecerea Tisei, în special în sectorul Szolnok, nu se poate face prin surprindere și fără pierderi mari de oameni”. Nereușita trecerii Tisei la Szolnok, concomitent cu retragerea inamicului, s-a datorat atât distrugerii complete de acesta a podurile (șosea și calea ferată de peste Tisa), cât și oboselii acumulate în cele trei zile neîntrerupte de grele lupte date de trupele Diviziilor 1 și 6 Infanterie, „care avuseseră însărcinarea să pășească repede pe urmele inamicului³⁶”.

În consecință, la ora 13.00, el a transmis Grupului de Manevră prin Ordinul nr. 102³⁷ precizările: „Dacă la Szolnok trecerea nu se poate face prin surprinderea, după cum se credea ieri, nu este bine să forțați acțiunea, pentru că scopul va putea fi atins printr-o operațiune indirectă și fără sacrificii”; iar în ziua următoare a informat M.C.G. (la București) că „în privința modului cum se va executa operațiunile la Vest de Tisa [...] trebuind să se facă o nouă grupare de forțe, operațiunea de trecere va avea, probabil, loc numai peste 2 sau chiar 3 zile³⁸”.

În ziua de 28 iulie, generalul Gheorghe Mărdărescu, în baza ordinului primit, a ordonat comandamentelor subordonate luarea unor măsuri specifice pregătirii trecerii Tisei. Prima măsură ordonată a privit necesitatea identificării „inamicului ca grupare de forțe și intenții probabile”, pentru ca astfel, în „cunoștință

cât mai exactă de situația forțelor inamice și în raport cu misiunea trupelor, cu forțele disponibile, natura terenului de operațiuni și valoarea obstacolului de trecut, să adopte manevra cea mai potrivită de trecere a Tisei”.

A doua măsură a vizat o „nouă Grupare a forțelor”, menită să corespundă „manevrei de trecere a Tisei proiectată”, constituind „o masă de forțe cu care să execute trecerea și să dea lovitura decisivă a inamicului, precum și o rezervă generală la dispoziția C.T.T.”.

A treia măsură s-a referit la „pregătirea și adunarea materialului necesar trecerii, precum și păstrarea secretului și asigurarea surprinderii trecerii”.

Astfel că, prin Ordinul nr. 8.446 din 28 iulie 1919³⁹, C.T.T. a ordonat Grupurilor din compunere „să facă dese incursiuni pe dreapta Tisei, în tot lungul frontului, întrebuintând, acolo unde mijloacele permit, chiar unități din cavaleria divizionară; să desfășoare o vie și continuă activitate în tot lungul Tisei”.

Generalul Constantin Prezan, la ora 23.50 din noaptea de 28/29 iulie, a transmis C.T.T.: Planul general de acțiune al M.C.G., concretizat prin Instrucțiunile operative nr. 199, care reglementa atât „trecerea Tisei”, cât și „continuarea operațiunilor la Vest de Tisa”⁴⁰. În consecință, Comandamentul a elaborat în aceeași noapte, ținând cont de prevederile Instrucțiunilor, dispozițiile finale de atac, prin emiterea Ordinului de operațiuni nr. 21⁴¹, care a fost transmis în cursul zilei de 29 iulie comandamentelor în subordine și, spre știință, șefului M.C.G.

În respectivul ordin s-a precizat și faptul că „În ziua de 28 iulie, trupele Grupului de Nord au trecut pe dreapta Tisei în regiunea Rakamaz, înaintând până la râul Hernad; iar un detașament a ocupat Ároktó [...]. Pentru a nu da timp inamicului să își repună trupele în mână și să le regrupeze, se va relua urmărirea pe tot frontul”.

Tocmai în acest scop, s-a ordonat următoarea nouă grupare a forțelor: Grupul „G[enera]l Holban”, cu Divizia 2 Vânători la Est de Fegyvernek și Divizia 1 Vânători la Sud de această localitate; Grupul „G[enera]l Moșoiu”, cu Divizia 6 Infanterie la Törökszentmiklós și Divizia 1 Infanterie în Sectorul Szolnok; Grupul „General Dumitrescu”⁴², cu infanteria Diviziei 7 Infanterie și Regimentul Vânători de Munte în regiunea Madaras; Divizia 2 Cavalerie (Brigăzile 2, 3 și 5 Roșiori, plus Brigada 4 Roșiori, atașată operativ, în regiunea Madaras; Grupul de Nord, cu Divizia 16 Infanterie, întărită cu Brigada 49 Infanterie, în acoperire în sectorul Nord Abádszalók; Divizia 18 Infanterie, întărită cu Regimentul 107 Infanterie și Brigada 11 Artilerie, în acoperire în sectorul Sud Abádszalók și Rezerva Comandamentului: Divizia 2 Infanterie.

C.T.T., în rezumat⁴³, prin Ordinul de operațiuni nr. 21, a prevăzut ca atacul principal să se pronunțe „în Sectorul

Kisköre – Fegyvernek, hotărând executarea: „Manevrei de trecere a Tisei” în felul următor:

a) „O masă de forțe”, constituită din 5 divizii (3 de infanterie și 2 de vânători) și 4 brigăzi de cavalerie „să treacă Tisa prin surprindere în sectorul, întins numai de 20 km, Kisköre – Fegyvernek”, în scopul „de a cădea cu această masă de forțe în spațiul de 120 km dintre cele două grupe de forțe inamice care se găseau în zona Miskolc- Tokaj, la Nord, și în zona Szolnok - Abony - Cegléd, la Sud; a întoarce rezistența pe care o opune aceste două grupe pe Tisa, în zonele Tokaj și Szolnok; a le împiedica să se întrunească, interceptându-le comunicațiile dintre ele și liniile de retragere care duc de la Miskolc și Szolnok spre Budapesta, apoi a le distruge pe rând sau, dacă este posibil, chiar în același timp, după împrejurări”.

Drept urmare, „Masa de forțe, trebuie să treacă Tisa, în sectorul sus citat, prin 2 puncte, separate numai la 20 km unul de altul: cu grosul forțelor, format din patru divizii (Grupurile „General Holban” și „General Moșoiu”), în sectorul Tiszabö - Fegyvernek, în noaptea de 29/30 iulie; cu un alt Grup, compus din Divizia 7, întreaga cavalerie [Divizia 2 Cavalerie] (4 brigăzi) și Regimentul Vânători de Munte, sub comanda generalului Dumitrescu Constantin, [...] pe la Kisköre, în noaptea de 30/31 iulie”.

b) Trecerea Tisei de către masa de forțe, trebuia „acoperită și mascată prin demonstrații de trecere, incursiuni și trageri de artilerie executate de Diviziile 16 și 18 pe tot frontul Tisei, de la Csap⁴⁴ și Gura Mureșului”; fiecare divizie trebuind „a fixa pe inamic în tot lungul Tisei și al atrage la Nord și la Sud de sectorul de trecere”, asigurând astfel „surprinderea” acestuia.

Grupul de Nord, de asemenea, în mod special cu „un detașament puternic din Divizia 16, trebuia să producă o diversiune de la trecerea principală prin trecerea pe la Tokaj și Tiszafüred de detașamente puternice, pentru a fixa Grupul inamic de Nord”. [...].

d) Diviziile 20 și 21 Infanterie ardeleni, care „nu terminaseră, încă, transporturile artileriei și serviciilor din garnizoanele de reședință pe Zona de operațiuni, sunt destinate pentru a asigura spatele Armatei de Operațiuni la Vest și Est de Tisa, până în Zona de Supraveghere”.

Regele Ferdinand și Regina Maria, însoțiți de membri ai Casei Regale, în vederea asistării la trecerea trupelor române pe malul de Vest al Tisei și vizitării frontului, au plecat cu trenul regal din București în Transilvania în seara de 28 iulie (ora 22.30) și au sosit în gara Oradea în seara zilei de 29 iulie (ora 20.40). Aici, Suveranii au primit raportul generalului Gheorghe Mărdărescu și au trecut în revistă o companie de onoare din Regimentul 107, cu drapel, pe peronul gării, după care au fost salutați de dr. Coriolan Popp, prefectul județului, „în numele

populației județului”. După care, Maiestățile Lor Regale au petrecut noaptea de 29/30 august în trenul regal⁴⁵.

TRECEREA ARMATEI ROMÂNE LA VEST DE TISA (NOAPTEA 29/30 IULIE- 1 AUGUST 1919)

Noaptea 29/30 iulie-30 iulie 1919

Trupele Grupului „Generall Holban”, în noaptea de 29/30 iulie, au trecut primele în Sectorul Tiszabö – Fegyvernek pe malul de Vest al râului Tisa, conform Ordinilor de operațiuni nr. 32 și 33⁴⁶.

Divizia 2 Vânători, a trecut Tisa în dreptul localității Tiszabö. După executarea unui bombardament de artilerie (orele 2.30-3.05), patrulele de recunoaștere ale Regimentului 9 Vânători (la ora 3.05), au trecut Tisa „în bărci pe la liziera de Nord-Vest a satului Tiszabö și se instalează pe malul drept”. La ora 3.10, trece Tisa „în bărci și pe pontoane, prin același punct, Compania 1/Reg. 9 Vânători, urmată de Compania a 2-a”. Apoi, neîntâmpinându-se nicio rezistență serioasă, au trecut repede Tisa Regimentul 9 Vânători, urmat de Regimentul 10 Vânători, astfel că, până la ora 6.10, întreaga Brigadă 4 Vânători „a trecut pe țărmul drept al Tisei, ocupând digul și trimitând recunoașteri spre Kótelek și Nagykörű”. După Brigada 4 Vânători, a trecut Tisa „tot pe pontoane”, Regimentul 3 Vânători (Brigada 3 Vânători), care s-a dirijat spre Sud-Vest și Sud în direcția satului Nagykörű, înfrângând repede o slabă rezistență inamică. La ora 7.15 „companiile de pontonieri termină aruncarea podului peste Tisa la Vest de Tiszabö”. Ultimul a trecut Tisa, pe acest pod, Regimentului 2 Vânători.

Divizia 1 Vânători, aflată la Fegyvernek, s-a adunat, în acest timp, până la ora 9.30, la Sud-Est de Tiszabö, iar la ora 10.00, sub protecția Diviziei 2 Vânători, a început și ea trecerea Tisei pe podul de la Tiszabö. Trecerea s-a efectuat în ordinea: Brigada 1 Vânători (Regimentele 1 și 5 Vânători și Divizionul I/Regimentul 23 Artilerie), urmată de Brigada 2 Vânători (Regimentul 6 Vânători, Divizionul II/Reg. 23 Artilerie, Batalionul II/Regimentul 4 Vânători și Divizionul din Regimentul 28 Artilerie/Regimentul 3 Obuziere)⁴⁷. După trecerea Tisei, Divizia 1 Vânători se dirijează spre Nord, la dreapta Diviziei 2 Vânători.

Trupele Grupului „General Moșoiu”, în noaptea de 29/30 iulie au executat încercări demonstrative de trecere și bombardament de artilerie din zona Diviziei 1 Infanterie, în scopul „de a fixa pe inamic în Sectorul Szolnok și a-i distrage atenția de la trecerea Tisei de către Grupul „General Holban”⁴⁸. Apoi, în același timp, trupele diviziei au fost înlocuite în sectorul O. Balla - Tenyo tn⁴⁹, din fața Szolnok-ului. Înlocuirea a fost terminată în dimineața zilei de 30 iulie (ora 5.00), iar divizia

s-a concentrat cu Brigada 1 Infanterie la Sud de O. Balla și cu Brigada 2 Infanterie și artileria în Tizzasajol⁵⁰. După terminarea înlocuirii trupelor Diviziei 1 Infanterie de pe front, Grupul „General Moșoiu”, se dirijează către sectorul de trecere Tiszabö– Fegyvernek.

Divizia 6 Infanterie, în dimineața zilei de 30 iulie (ora 9.30), a sosit prima la Tiszabö și, la ora 17.05, a început să treacă Tisa, după Divizia 1 Vânători, dirijându-se apoi spre fermele Bögre Major și Laposhalma, unde a și staționat în noaptea de 30/31 iulie (în spatele Diviziei 2 Vânători), gata a sprijini, eventual, trupele de vânători din Capul de pod⁵¹.

Divizia 1 Infanterie, a plecat (după Divizia 6) din zona de staționare, cu ambele brigăzi, în direcția Tiszabö, staționând în noaptea de 30/31 iulie pe malul stâng al Tisei, grupată în zona Tiszabö - Fegyvernek - Szaparfalu, pentru a fi gata a trece pe malul drept a doua zi dimineață⁵².

Drept urmare, în noaptea de 29/30 iulie și în cursul zilei de 30 iulie s-a efectuat trecerea Tisei pe podul de la Tiszabö potrivit dispozițiilor luate, reușindu-se stabilirea pe dreapta Tisei, până în seara de 30 iulie, unui Cap de pod „pe un arc de cerc de 10 km adâncime și 18 km lărgime, cu flancurile sprijinite pe Tisa la Tizzasüly (flancul drept) și ferma Szoro tn (flancul stang)”. Acesta a fost ocupat în linia întâi cu Diviziile 1 și 2 Vânători și în linia a doua cu Divizia 6 Infanterie, având Divizia 2 Infanterie pe stânga Tisei, gata de executarea trecerii.

În cursul zilei de 30 iulie, după ce a petrecut noaptea în trenul regal, Regina Maria a rămas toată ziua în Oradea, unde „a vizita spitalele de răniți din oraș”. Regele Ferdinand și unii membri ai Casei Militare, în aceeași zi, au plecat din Oradea (ora 5.00 dimineața) cu o parte din trenul regal la Sălașul Mic (Kisújszállás), unde au ajuns la ora 8.15. Aici au fost întâmpinați de generalul C. Prezan, care a raportat modul în care s-au desfășurat luptelor duse în ultimele zile. După raport, Suveranul, împreună cu generalul C. Prezan și suita Sa, au plecat (ora 9.15) la podul de pontoane de la Tiszabö.

Comandanții diviziilor care executau trecerea Tisei au raportat Regelui stadiul executării manevrei ordonate. Suveranul și suita au asistat la trecerea trupelor peste Tisa timp de două ore: „la trecerea pe pod, soldații, căutau cu ochii pe Suveran și-L aclamau. Entuziasmul era de nedescris”.

În continuare, Regele și suita s-au deplasat (de la ora 12.15) la Törökszentmiklós (lângă Szolnok) la Postul de comandă al generalului Traian Moșoiu, care a raportat stadiul manevrei în acțiune, de unde s-au deplasat (la ora 14.35) la Kunhegyes la Postul de comandă al Diviziei 2 Cavalerie, iar după primirea raportului comandantului diviziei a vizitat punctul de trecere al Tisei de la Kisköre (pe unde cavaleria urma să treacă în ziua următoare).

De aici, Regele și suita s-au deplasat la Abádszalók (pe Tisa, unde în cursul nopții, după alungarea inamicului, s-a construit un al doilea pod de pontoane), pentru ca la ora 18.30 să se întoarcă în gara Sălașul Mic, unde au și petrecut noaptea. Pentru a asista la trecerea trupele române peste Tisa, premierul României, Ion I.C. Brătianu, a plecat în ziua de 30 iulie din București pe front⁵³.

Generalul Constantin Prezan, ținând cont de reușita atacului din 30 iulie 1919, finalizat prin trecerea Tisei în sectorul Tiszabö - Fegyvernek de toate cele trei divizii, „fără să întâmpine o rezistență serioasă din partea inamicului”, a apreciat că în acel moment „inamicul a renunțat să mai reziste pe Tisa și că s-ar găsi în curs de executarea unei noi grupări”, prioritară fiind identificarea „mai întâi, cu precizie, [locului]

unde se găsește concentrat grosul forțelor inamice și care îi sunt intențiile, pentru ca acțiunea noastră ulterioară la Vest de Tisa să poată fi orientată potrivit situației”.

Având în vedere aceste obiective, șeful M.C.G., a emis în seara zilei Ordinul nr. 124 din 30 iulie⁵⁴, prin care a dispus noi acțiuni. Astfel, „la adăpostul Diviziei 7 Infanterie, care trebuia să treacă Tisa în noaptea de 30/31 iulie pe la Kisköre, să treacă neapărat Tisa toată cavaleria în ziua de 31 iulie, prin același punct”, urmând după aceea să execute misiunile precizate.

Brigada 2 Roșiori, cu o baterie călăreață, trebuia să atace pe direcția Nord și Nord-Est, „pentru a cădea în spatele forțelor inamice care operează la Nord în fața Diviziei 16 și să ia contactul cu trupele din această Divizie, care au trecut Tisa”. În

vederea îndeplinirii acestei misiuni, Brigada 2 a fost trecută în subordinea Diviziei 7 Infanterie.

Divizia 2 Cavalerie (Brigăzile 3,4 și 5 Roșiori), întărită cu Regimentul Vânători de Munte, toată artileria călăreață (5 baterii) și 2 baterii autotunuri, trebuia să atace către Vest și Sud-Vest pentru a „preciza unde se găsesc forțele inamice care au operat la Szolnok, să le cadă în spate, la caz când sunt în retragere, sau să concure la acțiune, în caz când inamicul ar ataca masa noastră de manevră”. În vederea executării misiunii primite concomitent cu Grupul de Manevră, Divizia 2 Cavalerie „trebuia să ia contactul după trecerea Tisei cu dreapta” acestui grup.

Divizia 7 Infanterie, după trecerea Tisei, trebuia să se concentreze până în seara de 31 iulie în zona Heves

Regele Ferdinand și Regina Maria, la podul de la Tisabö

-Atány - Kömlőd - Tarnasztmiklós, servind „de pivot manevrei pe care o va executa cele 2 grupe de cavalerie [...], precum și de a asigura dinspre Nord libertatea de acțiune a masei principale de manevră și, la nevoie, de a concura împreună cu această masă la acțiunea principală, în caz când ea ar avea loc”.

Ziua de 31 iulie 1919

C.T.T.⁵⁵, a comunicat spre executare grupurilor din subordine dispozițiile șefului M.C.G., până la ora 8.00, prin Ordinul de operațiuni nr. 22 din 31 iulie 1919⁵⁶, specificând misiunile acestora:

- Brigada 2 Roșiori, trebuia să execute misiunea ordonată „în spatele inamicului care operase în fața Diviziei 16 Infanterie”;

- grosul forțelor aflate în Capul de pod de la Tiszabö - Fegyvernek, trebuia „să continue în după-amiaza zilei de 31 iulie lărgirea Capului de pod până pe linia Jászakisér-Jászládány- Cota 90 (nord ferma Fökörri Psz)”;

- Divizia 1 Infanterie (Grupul „Genera] Moșoiu”), urma „să treacă pe dreapta Tisei”;

- Divizia 2 Infanterie (Rezerva generală a Comandamentului), trebuia „să se concentreze în zona Fegyvernek - Tiszabö, rămânând deocamdată pe malul stâng al Tisei”.

Drept urmare a ordinului primit, trupele Diviziei 1 Infanterie au trecut Tisa pe podul de la Tiszabö între orele 7.00-15.00, după care s-au grupat apoi în spatele Diviziei 6 Infanterie, în zona ferma Bogre Myr - Forraspárt.

Trupele Grupului „General Dumitrescu” au trecut Tisa în zorii zilei, conform prevederilor Ordinului de operațiuni nr. 22⁵⁷, în sectorul Kisköre. La ora 3.30, Batalionul II/ Regimentul 14 Infanterie a trecut Tisa la 4,1/2 km Nord de Abádszalók, urmat de batalioanele II și III/ Regimentul 16 Infanterie (Brigada

14). Cele trei batalioane, până la ora 5.30, au format pe malul drept al Tisei un cap de pod iar, în dreptul localității Kisköre, după ocuparea acesteia de Batalionul III/Regimentul 16 Infanterie, a fost aruncat un pod de pontoane. La ora 16.15, Compania de pontonieri a terminat podul (instalat la 500 m Sud de fostul pod feroviar distrus de inamic).

Brigada 2 Roșiori, întărită cu o baterie călăreață și un batalion/ Regimentul 14 Infanterie, a trecut podul peste Tisa începând cu ora 17.00, după care a atacat și ocupat „zona Kömlőd - Atány, interceptând calea ferată Miskolc - Budapesta, în punctul Kál, asigurând legătura cu trupele Grupului de Nord (pe dreapta Tisei, către râul Hernad) și acoperind dreapta trupelor române”.

Diviziei 7 Infanterie, cu restul trupelor și artileria, conform ordinului precizat, urma să treacă Tisa ulterior. În acest scop, Brigada 13 Infanterie (Regimentele 15 și 27 Infanterie), care se afla deja la Tiszaszentimre, a primit ordin să se deplaseze în dimineața de 31 iulie la Abádszalók (pe stânga Tisei)⁵⁸.

Trupele Diviziei 2 Cavalerie, în ziua de 31 iulie, începând cu ora 17.50, imediat în urma Brigăzii 2 Roșiori, au început trecerea Tisei pe podul de la Kisköre.

Brigada 5 Roșiori, cu o baterie călăreață, a trecut prima podul și a atacat apoi pe direcția Kisköre - Heves - Jászapáty.

Brigada 4 Roșiori (detașată operativ de la Divizia 1 Cavalerie), cu o baterie călăreață, a trecut a doua podul, după care a atacat la stânga Brigăzii 5, pe direcția Kisköre - Pély - Jászakisér, la stânga Brigăzii 5.

Brigada 3 Roșiori, precedată de Batalionul III/Regimentul Vânători de Munte, cu restul artileriei călăreață, au trecut podul peste Tisa, între orele 21.30-23.30, staționând apoi în Kisköre, în rezerva diviziei.

Tot în rezerva Diviziei au rămas pe malul stâng al Tisei Bateria de obuziere, Compania de cicliști și Grupul de motomitraliere⁵⁹.

Astfel, până în seara zilei de 31 iulie, „Grupul principal de forțe” a reușit lărgirea Capul de pod „până la 20 de km Vest de Tisa, având primele elemente pe linia Jászakisér-Jászládány- Vest ferma Tenke psz, 2 km Est Rekas - 2 km Nord Szolnok”, având flancul drept (Divizia 1 Vânători și Grupul „General Holban”) sprijinit pe Divizia 2 Cavalerie și Grupul „General Dumitrescu”, cu care face legătura la Pély, iar cel stâng (Diviziei 6 Infanterie) sprijinit pe Tisa, la Nord de Szolnok.

În ziua de 31 iulie, la ora 8.15, a sosit în gara Sălașul Mic (în care, Regele Ferdinand petrecuse noaptea de 30/31 iulie în trenul regal), venind din Oradea, trenul cu Regina Maria și suita Sa. De aici, Regele și suita Sa au plecat împreună (ora 9.23) cu automobile la Tiszabö, asistând la trecerea Tisei de trupele române pe podul de pontoane unde, „La vederea Suveranilor, trupele au izbucnit în urale entuziaste, iar Maiestățile Lor le mulțumea zâmbind. M.S. Regina aruncă pachete cu daruri soldaților în trecere pe pod”.

Suveranii, însoțiți de generalul C. Prezan și suită, au trecut Tisa pe pod (ora 10.40) și au mers în Bögremyr, la Comandamentul uneia din diviziile noastre din cele mai înaintate. Aici, Maiestățile Lor s-au interesat de situația trupelor diviziei, discutând cu cei mai mulți dintre comandanți, reîntorcându-se apoi la Törökszentmiklós, pe stânga Tisei, la Postul de comandă al Grupului de Manevră. După ce au primit raportul generalului Traian Moșoiu, Suveranii și suita au plecat (ora 14.35) la Abádszalók, unde se afla al doilea pod pe Tisa, asistând la trecerea trupelor noastre, „care aclamau pe Maiestățile Lor”.

La orele 18.35, Suveranii și suita au plecat cu automobilele la Sălașul Mic, unde se afla garat trenul regal. În cursul serii, a sosit în gară și premierul Ion I.C. Brătianu, petrecând cu toții noaptea de 31 iulie/1 august în trenul regal⁶⁰.

Ziua de 1 august 1919

Trupele Grupului „General Dumitrescu”, în cursul zilei, conform ordinelor primite anterior, execută trecerea Tisei pe podul de la Kisköre: Brigada 13 Infanterie (Regimentele 15 și 27 Infanterie), artileria și restul forțelor Diviziei 7 Infanterie, care se aflaseră încă pe stânga Tisei, grupându-se apoi în zona Heves - Atány - Kömlőd - Tiszanáná.

Trupele Diviziei 2 Cavalerie, conform ordinelor primite anterior, în cursul zilei au căutat „să precizeze unde se află grosul forțelor inamice care au operat la Szolnok, să le taie legăturile de cale ferată cu Budapesta și să le cadă în spate”⁶¹.

Trupele componente ale Grosului forțelor au acționat în conformitate cu prevederile ordinelor M.C.G. și C.T.T., reușind atât lărgirea, cât și consolidarea Capului de pod, „deplasând unități mai spre Vest pe o distanță de 5-10 km”.

Grupul „General Holban”, cu:

Divizia 1 Vânători a rămas în zona ocupată, stabilind legătura la Nord cu trupele Diviziei 7 (aflate la Pély) și la stânga cu cele ale Diviziei 2 Vânători;

Divizia 2 Vânători a ocupat cu avangarda localitățile Iánoshida - Jászalsószenygyörgy, iar cu grosul forțelor a rămas în aceeași zonă⁶².

Grupul „General Moșoiu”, a acționat în baza aceluiași ordine, astfel:

Divizia 6 Infanterie a continuat să staționeze cu grosul forțelor grupate în aceeași zonă, având trimise „recunoașteri ofensive în direcțiile Rekas și Szolnok”, care au petrecut „noaptea de 1/2 august pe stânga pârâului Zagyva, în fața localității Rekas și la 2 km Nord Szolnok”, și escadroanele de cavalerie ale Diviziilor 1 și 6 Infanterie „să întrerupă căile ferate care duc de la Szolnok spre Újszász și Abony”⁶³.

Divizia 1 Infanterie a rămas în cursul zilei în Linia a doua, concentrată în zona ocupată în ziua precedentă: ferma Forraspárt - Bögre Myr.

În ziua de 1 august 1919 s-a desfășurat a treia zi a vizitei întreprinse pe frontul de pe Tisa de Regele Ferdinand și Regina Maria. După petrecerea nopții de 31 iulie/1 august 1919 în vagoanele trenului regal (garat în gara Sălașul Mic), Suveranii, împreună cu suita Lor, premierul Ion I.C. Brătianu și generalul C. Prezan, au plecat (ora 9.12) cu automobilele să viziteze „posturile cele mai înaintate” ale frontului.

Prima escală au făcut-o la podul de peste Tisa de la Tiszabö și „de aci, au trecut Tisa, mergând la trupele cele mai înaintate, îmbărbătându-i în înaintarea lor”, deplasându-se apoi la Postul de comandă al Grupului de Manevră „General Traian Moșoiu” (la Törökszentmiklós), unde Regele „a decorat, aci, mai mulți ofițeri, care s-au distins în mod deosebit [în luptele desfășurate]”.

„La ora 14.00, Suveranii, însoțiți de aceeași suită, au mers în localitatea Abádszalók, de unde au trecut Tisa mergând la Kisköre”, la posturile de comandă ale Divizia 2 Cavalerie și Diviziei 7 Infanterie. Aici „Regele s-a interesat de aproape de situația trupelor și a primit defilarea celor care au trecut Tisa în acel punct și se găseau în marș spre inamic.”

La ora 19.50, Suveranii s-au întors în localitatea Abádszalók, unde au vizitat castelul grofului Gyula Szapáry, complet devastat și jefuit de trupele bolșevice în retragerea lor peste Tisa. Apoi, Suveranii și suita Lor, au plecat cu automobilele la gara Sălașul Mic, plecând de aici cu trenul regal (ora 21.50) în direcția Cluj, unde au ajuns în dimineața de 2 august (ora 6.00)⁶⁴.

OFENSIVA ARMATEI ROMÂNE DE LA VEST DE TISA LA DUNĂRE (2-18 AUGUST 1919)

Desfășurarea ofensivei în perioada 2-4 august 1919

C.T.T., analizând desfășurarea operațiunilor, din intervalul 29/30 iulie-1 august, la Vest de Tisa, își întărește convingerea că „inamicul are intenția să se retragă spre Budapesta, unde să reziste, și că pentru protejarea evacuărilor și acoperirea retragerii a lăsat unități de acoperire care, după mici angajamente, se retrag, iar în unele locuri încearcă să execute contraatacuri”⁶⁵.

Urmărind să nu ofere celor două grupări inamice de forțe „timpul să se întrunească, să se reorganizeze și să încerce o nouă rezistență”, Comandamentul a dispus, prin Ordinul de operațiuni nr. 23 din 2 august⁶⁶, atât urmărirea continuă a inamicului, cât și o nouă grupare a propriilor trupe. În scopul precizat prin acest ordin, Comandamentul a constituit:

1) Avangarda Strategică, formată din Divizia 2 Cavalerie (Brigăzile 3 și 5 Roșiori) și Divizia 1 Vânători, comandată de generalul Holban Ștefan, cu misiunea:

Divizia 2 Cavalerie, să exploreze, pe direcția Vest și Sud-Vest, zona dintre calea ferată Jászberény - Hatvan - Aszód (la Nord) și calea ferată Kecskemét - Budapesta (la Sud); să intercepteze căile ferate Szolnok - Nagykáta, Szolnok - Albertirsa și Kecskemét - Budapesta, tăind astfel „retragerea forțelor inamice care se aflau în

zona Kecskemét. Divizia, pentru îndeplinirea misiunii, trebuia să împingă Brigada 3 Roșiori la Nagykáta, iar Brigada 5 Roșiori la Albertirsa.

Divizia 1 Vânători trebuia să se deplaseze ca sprijin al Diviziei 2 Cavalerie, în urma acesteia, în zona Tápiószele -Tápiógyörgye.

2) Grupul de Manevră, format din Divizia 2 Vânători și Divizia 1 Infanterie, dispus în spatele Avangărzii Strategice, comandat de generalul Traian Moșoiu, cu misiunea:

Divizia 2 Vânători trebuia să ocupe localitățile Jászsószengyörgy - Jászladány, fiind dispusă imediat înapoia și spre dreapta Diviziei 1 Vânători (din Avangarda Strategică);

Divizia 1 Infanterie trebuia să înainteze în zona ferma Rozsas Uj Myr - Zagyvarékas -Újszász, înapoia și la stânga Diviziei 1 Vânători.

În scopul asigurării libertății de acțiune spre Nord și Sud a Grupului de Manevră și Avangărzii Strategice, se constituie două flangarde.

3) Flangarda din dreapta, formată din Divizia 7 Infanterie și Brigada 2 Roșiori, comandată de generalul Constantin Dumitrescu, cu misiunea:

Divizia 7 Infanterie (mai puțin Detașamentul de la Poroszló, însărcinat a face legătura de acțiune cu Brigada 49 Infanterie (Divizia 16), trebuia să se deplaseze în zona Jásztelek - Jászapáty. Brigada 49, urmare a misiunii Diviziei 7, după trecerea Tisa pe la Tiszafüred, întărită cu artileria necesară, trebuia să atace și să ocupe zona Egerlövő - Egerfarmos - ferma Szoke psz, apoi servind ca pivot, în locul Diviziei 7, manevrei pe care o execută Brigada 2 Roșiori spre Nord în spatele inamicului.

Brigada 2 Roșiori trebuia să continue înaintarea „pentru a cădea în spatele forțelor inamice din regiunea Miskolc, care erau în fața Grupului de Nord, și a le tăia retragerea spre Budapesta”; apoi, „prin recunoașteri trimise cât mai departe spre Nord-Est, să descopere dacă inamicul mai are vreo grupare mai importantă în această parte”.

4) Flangarda din stânga, formată din Divizia 6 Infanterie și Brigada 4 Roșiori, comandată de generalul Marcel Olteanu, cu misiunea:

Divizia 6 Infanterie trebuia să se deplaseze și să ocupe zona Abony.

Brigada 4 Roșiori trebuia „să precedeze și să eclereze marșul” Diviziei 6 Infanterie, înaintând în direcția generală Egerlövő - Egerfarmos - ferma Szoke psz.

5) Rezerva generală a C.T.T., formată din Divizia 2 Infanterie, comandată de generalul Ioan Jitianu, trebuia să se concentreze în spatele Grupului de Manevră, după trecerea Tisei, în zona Besenyszög.

Transpunerea în practică a noii grupări a forțelor C.T.T., dispusă prin Ordinul de operațiuni nr. 23, s-a efectuat începând cu a doua parte a zilei de 2 august. Precizăm doar că, în ziua de 2 august, operațiunile grupărilor române, a căror prezentare nu fac obiectul prezentei comunicări, s-au desfășurat în linii generale în conformitate cu prevederile ordinelor M.C.G. și C.T.T.

De asemenea, începând cu această zi, au început să se prezinte unităților române delegații ale trupelor bolșevice ungare care se predau acestora.

În cursul zilei de 2 august au sosit din Bucovina Regimentele 7 și 8 Vânători, puse de M.C.G. la dispoziția C.T.T. După debarcarea la Fegyvernek, Regimentul 8 Vânători a fost subordonat Diviziei 1 Vânători, iar Regimentul 7 Vânători subordonat Diviziei 2 Vânători⁶⁷.

Divizia 6 Infanterie, din compunerea Flangardei din stânga, a atacat în ziua de 2 august cu Regimentul 11 Infanterie localitatea Rekas, pe care a ocupat-o la ora 3.45; iar cu Regimentul 12 Infanterie a atacat orașul Szolnok, pe care, până la amiază, l-a și ocupat, instalând avanposturi pe o linie care trece pe la 2 km Vest Rekas și Szolnok, cu flancul stâng sprijinit pe Tisa, la Sud de Szolnok⁶⁸.

Prin ocuparea localității Szolnok de trupele române, a luat sfârșit Faza a II-a a „Manevrei sau Bătăliei de la Szolnok”. În concluzie, urmare a situației operative înregistrate în seara zilei de 2 august, Manevra de urmărire, hotărâtă de C.T.T. și aprobată de M.C.G., a fost în linii generale realizată.

Conform prevederilor Ordinului de operațiuni, „cavaleria” - prin înaintarea ei vertiginoasă: spre Nord, până în regiunea Füzesabony -Kál; spre Vest, până în apropierea Budapestei și spre Sud, până în regiunea Cegléd - Albertirsa - a reușit „să cadă în spatele inamicului și să-i taie retragerea, interceptând și distrugând toate căile ferate care pleacă de pe frontul Tisei spre Budapesta”; iar Flancgarda Stângă, prin Divizia 6 Infanterie, „în legătură cu unitățile de cavalerie, înaintând spre Abony, au încercuit forțele inamice din zona Cegléd-Abony”. La rândul lor, „grosul forțelor”, acoperit de masa de cavalerie, s-a grupat „într-o formațiune romboidală, în spatele Diviziei 2 Cavalerie”, având „pe flancuri câte o divizie de infanterie”.

Această dispunere romboidală a celor 4 divizii, apropierea lor unele de altele și gruparea diviziilor de flancgardă la mai puțin de o jumătate de zi de Grosul forțelor, a permis „concentrarea și manevra unui gros de 5 divizii în orice direcție și în timpul cel mai scurt”. În aceste condiții, „cele 2 grupuri de forțe inamice, nu numai că nu mai pot să se unească sau să se retragă, dar nici nu mai pot reacționa fără a fi expuse la o distrugere completă”⁶⁹.

În acest timp, față de dezastrul propriilor trupe, Guvernul Béla Kun nemaiputându-se menține, și-a dat demisia în ziua de 1 august, iar pe 2 august Béla Kun a părăsit Budapesta⁷⁰.

C.T.T., urmare a situației de pe teatrul operațional, caracterizată printr-o dezorganizare generală și retragere rapidă spre Budapesta a trupelor bolșevice ungare, având în vedere atât distrugerea completă, cât și desfășurarea continuă, cu toată energia și rezezierea, urmării inamicului pe tot terenul dintre Tisa și Dunăre, a întocmit și transmis comandamentelor din subordine, prin Ordinul de operațiuni nr. 24 din noaptea de 2/3 august, misiunile specifice zilei de 3 august 1919⁷¹.

Avangarda Strategică trebuia „să împingă Brigada 5 Roșiori spre Vest, pentru a completa interceptarea tuturor comunicațiilor care converg spre Budapesta”; Brigada 3 Roșiori să „o dirijeze de la Jászapátý în direcția generală Jászberény – Nagykáta - Monor”, pentru stabilirea legăturii la dreapta cu Brigada 5 și la stânga cu Brigada 4 Roșiori (opera spre Sud cu Divizia 6 Infanterie); Regimentul Vânători de Munte rămânea sobordonat tot Diviziei 2 Cavalerie iar Divizia 1 Vânători, dislocată în spatele Brigăzilor 5 și 3 Roșiori, trebuia să înainteze până la Gomba.

Grupul de Manevră trebuia să înainteze cu Divizia 1 Infanterie la Cegléd și cu Divizia 2 Vânători în zona Tápiógyörgye–Tápiószele, gravitând spre grosul forțelor inamice.

Flancgarda din Dreapta trebuia să înainteze „cu Divizia 7 Infanterie la Jásztelek, acoperindu-se pe dreapta cu un regiment de cavalerie [Brigada 2 Roșiori] în regiunea Hatvan – Jászárokszallás, iar în spate printr-un detașament, format dintr-un regiment de cavalerie din Brigada 2 Roșiori”. Detașamentul avea misiunea să „exploreze întreaga zonă

înspre Miskolc, să ia contact cu trupele Diviziei 16 Infanterie [Grupul de Nord] trecute la Vest de Tisa în Sectorul Tokaj; observând, însă, ca să nu depășească linia de demarcație dintre Ungaria și Cehoslovacia” (Csap - Sátorajújhely - Putnok - Gyarmat - Ipolyság și Vrbovce).

Grupul de Nord (Divizia 16 Infanterie), trebuia ca: Brigada 49 Infanterie (detașată operativ lui) „să se concentreze în zona Egerlövő – Borsodivánka”, pentru a forma pivotul mișcării Detașamentului din Flancgarda din Dreapta.

Flancgarda din stânga, trebuia „să se deplaseze cu Divizia 6 Infanterie la Nagykörös, iar cu Brigada 4 Roșiori, de la Albertirsa, să se dirijeze spre Sud de Kecskemét, amenințând în spate gruparea inamică semnalată și interceptând toate comunicațiile spre Budapesta și Szeged”.

Rezerva C.T.T. trebuia ca Divizia 2 Infanterie „să staționeze la Besenyszög și să ocupe localitatea Szolnokcu 6 companii” (aflate în sector), Diviziile 16 și 18 Infanterie „să treacă la dispoziția Comandamentului Etapelor” (comandat de generalul Nicolae Mihăescu), Divizia 20 Infanterie „să se transporte în dreptul Szolnokului, urmând a forma trupa de etapă în Zona de la Vest de Tisa”, iar Regimentul 11 Artilerie și un divizion din Regimentul 26 Artilerie/ Regimentul 1 Obuziere (de la Divizia 18) „să treacă Tisa pe podul care se construiește la Szolnok și să întărească artileria Diviziei 6 Infanterie”.

În urma operațiunilor desfășurate în ziua de 3 august:

Avangarda Strategică:

- Divizia 2 Cavalerie, cu:

- Brigada 5 Roșiori a ajuns prin detașamentele de descoperire „până sub zidurile Budapestei”, încercuind orașul „la răsărit de Dunăre, în sectorul: Újpest (nord Budapesta, pe Dunăre) - Psz Szt Lörincz(Sud-Est Pesta)”, în timp ce grosul brigăzii a

cantonat în noaptea de 3/4 august în Pécel⁷².

- Brigada 3 Roșiori, până seara a ocupat obiectivele hotărâte: „Grosul brigăzii staționând la Monor (35 km Sud-Est Budapesta)” iar escadroanele ei de descoperire au atins „linia Rákoskeresztúr - Soroksár, interceptând toate căile ferate din această parte și completând, la stânga Brigăzii 5 Roșiori, încercuirea Budapestei spre Sud până în Dunăre”⁷³.

- Divizia 1 Vânători s-a deplasat „din zona Tápiógyörgye - Tápiószele în zona Gomba – Bénye- Káva”⁷⁴.

Flancgarda din Stânga a continuat înaintarea spre Sud.

- Divizia 6 Infanterie s-a deplasat de la Abonyla Nagykörös, prin Törtel.

- Brigada 4 Roșiori „trebuia să înainteze, din zona Albertirsa - Cegléd spre Sud, în direcția generală Lajosmizse - Sud Kecskemét, cu misiunea de a preceda și eclara marșul Diviziei 6 Infanterie spre Nagykörös”, precizând forțele inamice din zonă și de „a tăia retragere acestor forțe, căzându-le în spate și distrugând căile ferate care duc de la Kecskemét spre Sud la Szeged și spre Budapesta”.

Generalul Gheorghe Rusecu, comandantul brigăzii, „deși primise ordine precise în acest sens în seara zilei de 2 august de la C.T.T., prin Divizia 2 Cavalerie și direct de la general Marcel Olteanu (comandantul Flangăzii din Stânga), totuși, din propria inițiativă, se dirijează cu Regimentul 6 Roșiori în ziua de 3 august de la Albertirsa spre Budapesta”⁷⁵, după ce a încredințat comandantului Regimentului 11 Roșiori executarea misiunii ordonate Brigăzii 4 Roșiori⁷⁶. În seara zilei de 3 august 1919, generalul Gheorghe Rusecu, urmare propriei inițiative, a ajuns în fruntea Regimentului 6 Roșiori „la marginea de Est a Budapestei, unde

cantonează trupa într-o cazarmă⁷⁷, iar el intră în tratative cu delegații noului Guvern, pentru predarea orașului” Budapesta.

Referindu-se la respectivele tratative, generalul Gh. Ruscescu a trimis a doua zi dimineața (4 august, ora 8.00) comandantului Diviziei 6 Infanterie Raportul nr. 143⁷⁸, pe care aceasta l-a înaintat C.T.T., prin intermediul generalului Traian Moșoiu. În raport, a detaliat următoarele: „În urma parlamentărilor cu Ministerul de Război și Ministerul de Externe ungar, cerând ca trupa să se retragă, am spus că unde sunt rămân și, dacă nu sunt împiedicat a intra în oraș, rămân în bune relații cu Guvernul până ce vor termina tratativele cu Comandamentul Armatei Române, cu libertatea de a reveni pe locul unde ajunsesem pentru înaintare și a fi liber a începe operațiunea. Le-am făcut cunoscut că situația le este dificilă și că le va fi imposibil să poată împiedica înaintarea. Însă, după câteva ezitări, mi-au pus la dispoziție Cazarma Herzog Ioseph, unde am intrat în cantonament la ora 20.00.

Am intrat în relații cu Misiunea Militară italiană, care mi-a dat toate relațiile de buni aliați, în care, față de acțiunea care am întreprins-o, nu au niciun amestec. Forțele cu care sunt în oraș sunt: 3 escadroane, cu 2 grupe mitraliere - Regimentul 6 Roșiori - și o secție artilerie călărească. Încă de ieri dimineață, 3 august, toate comunicațiile (linii ferate și șosele) spre Budapesta au fost interceptate, n-a mai trecut niciun tren și la Ócsa, unde a avut loc și un angajament, s-au făcut 192 prizonieri.

În momentul de față, aș putea încerca următoarea acțiune: Să mă retrag pe poziția unde ajunsesem, ce nu se află mai departe de 5 km de centrul orașului și să-i șomez să retragă trupele ce au dincolo de Dunăre, ocupând podurile (trupele noastre). [...]. Trupe din Brigada 5

Roșiori, care urmau să intre în oraș și să stabilească legătura cu mine, nu au venit. În acest moment, sunt în convorbire cu Misiunea franco-engleză, ce vine de la Viena. [...].

Actul istoric reprezentat de intrarea generalului Gheorghe Ruscescu în Budapesta, va rămâne, căci, chiar dacă voi primi ordin de retragere, voi primii defilarea Detașamentului ce am în fața Parlamentului ungar.

Comandamentul Brigăzii 4 Roșiori,

General Gheorghe Ruscescu”.

În acest timp, Regimentul 11 Roșiori (din Brigada 4 Roșiori) a rămas toată ziua la Cegléd, unde a continuat dezarmarea trupelor roșii și preluarea materialelor capturate. La ora 20.00, a primit ordinul Grupului „General Olteanu” de „a înainta către Kecskemét și a îndeplini misiunea Brigăzii 4 Roșiori”. În acest scop, a trimis „recunoașteri de ofițeri spre Kecskemét - Kiskunfélegyháza - Csongrád - Kistelek - Kiskunmajsa - Kiskunhalas”⁷⁹.

Grupul de Manevră:

- Divizia 2 Vânători, în această zi a continuat deplasarea „din zona „Jászládány - Jászsalsószengyörgy, spre Vest, în zona Tápiógyörgye - Tápiószele, în spatele Diviziei 1 Vânători (Avangarda Strategică).

- Divizia 1 Infanterie, la rândul ei, s-a deplasat spre Sud-Vest, în spatele Diviziei 6 Infanterie (Flancgarda Stângă).

În urma marșurilor executate și a ocupării orașului Szolnok, unde Compania pontonieri fluvii a aruncat un pod de vase, ambele divizii au făcut legătura directă la Törökszentmiklós, prin Szolnok, cu generalul Traian Moșoiu, comandantul Grupului de Manevră⁸⁰.

Flancgarda din Dreapta, pe când celelalte trei grupări au efectuat operațiunile sus prezentate, a continuat spre Nord executarea misiunilor ordonate.

- Divizia 7 Infanterie a fost în întregime grupată, astfel, în zona localităților Jásztelek-Jászapáty, unde a staționat în cursul nopții de 3/4 august.

- Brigada 2 Roșiori a constituit împreună cu Brigada 49 Infanterie (din Grupul de Nord, căruia i-a fost subordonată) Detașamentul „General Davidoglu”⁸¹, cu misiunea de acoperirea „spatelui Diviziei 7 Infanterie și explorarea zonei spre Miskolc”. Înaintând pe mai multe coloane, trupele Detașamentului au reușit până seara „să cadă complet în spatele inamicului”⁸².

Grupul de Nord, simultan cu acțiunea Detașamentului „General Davidoglu” în „spatele forțelor inamice din zona Miskolc”:

- Divizia 16 Infanterie (Brigada 41 Infanterie) a înaintat pe 3 coloane, de la Est spre Vest, din Capul de pod Szerencs - Taktaharkány - Tiszalúc, de pe dreapta Tisei, în „direcția generală Miskolc, pentru a strânge la est cercul de investire a inamicului”⁸³.

Armata Română, în concluzie, a obținut până în seara de 3 august o victorie decisivă: 4 divizii inamice (diviziile 1, 3, 5 și 6) au fost înconjurate și s-au predat, iar restul forțelor fie izbutiseră să se retragă, fie se aflau în grupuri răzlețe în zona dintre Tisa și Dunăre.

C.T.T., ținând cont de această situație și având în vedere necesitatea obținerii victoriei, a hotărât „continuarea energică a operațiunilor ofensive până la completa capturare și dezarmare a forțelor inamice”, precum și a aceluia aflate „răzlețe între Tisa și Dunăre și către frontul cehoslovac, la Nord, și [frontul] franco-sârb, la Sud”.

C.T.T., în acest scop, a dispus, prin Ordinele de operațiuni nr. 24 și 25 din seara zilei de 3 iulie 1919⁸⁴, o nouă grupare de forțe pentru ziua de 4 august, cu noi misiuni.

1) Grupul „General Holban”, compus din Diviziile 2 Cavalerie

OCUPAREA BUDAPESTEI (4 AUGUST 1919)

(Brigăzile 3 și 5 Roșiori), 1 și 2 Vânători și Grupul „General Dumitrescu” (Divizia 7 Infanterie și Brigada 2 Roșiori), comandat de generalul Ștefan Holban, urma să continue operațiunile spre Vest până la Dunăre și spre Nord, până la limita cu Cehoslovacia.

- Divizia 2 Cavalerie trebuia „să încercuiască Budapesta spre Vest și să intercepteze orice comunicație”, numai după ajungerea infanteriei în preajma localității.

- Diviziile 2 Vânători și 7 Infanterie trebuiau „să înainteze spre Budapesta și să se găsească în seara zilei de 4 august: prima în zona Mende - Tápióság și a doua în zona Szambak- Kóka – Balmaz”.

2) Grupul „General Traian Moșoiu”, compus din Diviziile 1 și 6 Infanterie și Brigada 4 Roșiori, comandat de generalul Traian Moșoiu, trebuia „a continua operațiunile spre Sud și de a ocupa toată zona până la linia Mindszent - Kiskunhalas - Baja, în fața căreia se află trupele franco-sârbe și pe care nu trebuia să o depășească”.

3) Divizia 2 Infanterie continua să rămână la Besenyszög, în Rezerva generală.

În cursul zilei de 4 august, operațiunile trupelor române s-au desfășurat în linii generale în conformitate cu prevederile ordinelor operative ale C.T.T.

Dintre acestea, evidențiem acțiunea trupelor Grupului „General Holban” în înaintarea lor spre Budapesta. Comandamentul Grupului „General Holban”, urmare a ordinelor de operațiuni primite de la C.T.T., a emis și transmis trupelor din subordine misiunile acestora prin Ordinele de operațiuni ale Grupului nr. 36 și 37 din 4 august⁸⁵, dispunând ca:

1) În Linia I:

- Divizia 2 Cavalerie „să încercuiască Budapesta trecând, în acest scop, o brigadă de roșiori și un batalion vânători de munte pe malul drept al Dunării, Vest de Budapesta, pentru a intercepta toate comunicațiile care duc spre Nord-Vest și Sud-Vest în interiorul Ungariei”;

- Divizia 1 Vânători „să ocupe Budapesta în după-amiaza zilei de 4 august cu o brigadă de vânători, iar cealaltă brigadă să fie ținută în rezervă la Törökfalva (2 km Sud-Est Budapesta)”.

2) În Linia a II-a:

- Divizia 2 Vânători „să se grupeze până în ziua de 6 august în zona Üllő – Vecsés, la 20 km Sud-Est Budapesta”;

- Divizia 7 Infanterie „să se grupeze până în seara de 4 august în zona hotărâtă de C.T.T., Kóka – Zsámbok (40 km Est Budapesta)”.

Pentru îndeplinirea acestor misiuni, dispuse prin respectivele ordine, Grupul „General Holban” a desfășurat operațiunile în continuare prezentate.

Operațiunile marilor unități din Linia I.

a) Operațiunile Diviziei 2 Cavalerie

- Brigada 5 Roșiori, care, împreună cu Batalionul I/Regimentul Vânători de Munte și o baterie călăreață, trebuia „să traverseze Budapesta, să treacă pe malul drept al Dunării și să încercuiască orașul pe la Vest”; s-a adunat până la ora 9,00 „la intrarea de Sud-Est a orașului Budapesta, unde a așteptat sosirea Batalionului I Vânători de Munte”.

„La ora 12,30, sosind Batalionul I Vânători de Munte, Brigada Roșiori se pune în marș, la ora 13.30, traversează orașul Pesta, trece în Buda pe podul de la insula Margareta și se oprește pe înălțimile de la 3 km Vest de Buda, ocupând cu Regimentul 2 Roșiori sectorul de la Nord de orașul Buda (pe Dunăre, 5 km Nord Buda) până la Nord Sashegy; cu Regimentul 7 Roșiori, la stânga Regimentului 2 Roșiori, sectorul Nord Sashegy - Budafok (pe Dunăre, 5 km Sud Buda). Pe tot timpul traversării orașului, publicul imens, care inundase străzile, întâmpină pe vânători și roșiori, cu flori și aclamații”⁸⁶.

- Brigada 3 Roșiori, cu misiunea interceptării tuturor comunicațiile aflate la Est de Pesta, la ora 7.45 a început marșul pe direcția Monor - Vecsés – Rákoskeresztúr, ajungând

la ora 14.00 la Rákoskeresztúr. Din acest punct:

- Regimentul 5 Roșiori s-a deplasat și a ocupat „toate ieșirile orașului Pesta, la Nord de oraș, până la gara St. Rakos”;

- Regimentul 10 Roșiori s-a deplasat și a ocupat „la stânga Regimentului 5 Roșiori, suburbiile orașului, de la această gară până la Sud de oraș”;

- Batalionul III/Regimentul Vânători de Munte, câte un escadron din fiecare regiment, 2 baterii călărețe și o baterie obuziere, au constituit rezerva brigăzii la Kőbánya⁸⁷.

- Rezerva Diviziei 2 Cavalerie (Batalionul II/Regimentul Vânători de Munte, un escadron/Regimentul 2 Roșiori, Grupul de motomitraliere și o baterie călăreață) și serviciile acestea au fost aduse la Gödöllő,

unde s-au instalat și posturile de comandă ale Diviziei 2 Cavalerie și Regimentului Vânători de Munte, comandat de Principele Carol⁸⁸.

b) Operațiunile Divizia 1 Vânători
Divizia 1 Vânători a pornit în marș pe urmele Diviziei 2 Cavalerie, cu infanteria transportată în căruțe, pe itinerariul: zona Gomba - Monor - Üllő-Vecsés-Törökfalva, unde a ajuns la ora 12.00 și s-a oprit „la marginea de Vest a acestui sat [aflat la 2 km de Pesta], până când C.T.T. ia ultimele dispoziții pentru intrarea trupelor în Budapesta”, punând pentru apărare, în orice eventualitate, artileria diviziei în baterie.

„La ora 14.00, C.T.T. [generalul Gheorghe Mărdărescu], însoțit de șeful său de stat major [generalul Ștefan Panaitescu], sosește la Törökfalva, unde este întâmpinat

de delegații noului Guvern maghiar, care predau orașul. La ora 16,00, Brigada 1 Vânători și un divizion din Regimentul 23 Artilerie intră în Capitala Ungariei și defilează, împreună cu Regimentul 6 Roșiori⁸⁹, pe strada „Andraszi”, în fața comandantului Trupelor din Transilvania].

Pe locul defilării se adunase un public imens, care ovaționează și acoperă de flori trupele noastre. Era manifestarea spontană de bucurie, mulțumire și recunoștință a unui popor față de Armata Română, care-l salvase de sub tirania unui regim de guvernare nefast pentru Statul Maghiar”.

Divizia 1 Vânători, după defilare, a ocupat un dispozitiv cu 3 regimente de vânători în Budapesta și unul în suburbia Kispest iar artileria,

cu o parte din baterii în poziție de supraveghere, a staționat la marginea orașului⁹⁰.

Operațiunile marilor unități din linia A II-a

În timp ce trupele diviziilor 2 Cavalerie și 1 Vânători au înaintat și ocupat Budapesta, în spatele lor s-au grupat cele din linia a II-a, din Diviziile 2 Vânători și 7 Infanterie.

a) Operațiunile Diviziei 2 Vânători

Trupele Diviziei 2 Vânători au început marșul din zona Tápiószéle –Tápiógyörgye și au înaintat pe două coloane, cu o brigadă pe direcția Nagykáta - Szentmártonkáta - Tápióság și o brigadă pe direcția Tápiószentmárton - Úri- Mende, ocupând localitățile respective. În noaptea de 4/5 august, Divizia 2 Vânători a rămas cu trupele adunate în zona Tapiosap - Mende, urmând ca a doua zi să înainteze și să ocupe zona Vecsés –Üllő⁹¹.

b) Operațiunile Diviziei 7 Infanterie

Trupele Diviziei 7 Infanterie (fără Regimentul 14 Infanterie, detașat Detașamentului „General Davidoglu”), s-au dislocat din zona Jászapáty - Jásztelek în zona Zsámbok - Dány - Kóka –Tóalmás⁹².

Generalul Constantin Prezan, cu ocazia ocupării Budapestei, a transmis generalului Gheorghe Mărdărescu, comandantul Trupelor din Transilvania, următoarea telegramă: „Cu o profundă emoție și înaltă mândrie națională, am urmărit și, de data aceasta, frumoasele și eroicele fapte de război ale Armatei de sub comanda Dvs. și vă rog să primiți și să transmiteți la toți camarazii, ofițeri și soldați, expresia admirației mele.

Am credința că acum, când dușmanul a fost îngeuncheat și distrus, Armata ce comandați se va conduce cu locuitorii teritoriilor cucerite în așa fel încât lumea întreagă va putea constata că noi, soldații, suntem cu adevărat reprezentanții unui popor cinstit, drept, bun și înaintat”.

Desfășurarea ofensivei în perioada 5-18 August 1919

După ocuparea Budapestei, operațiunile trupelor române din compunerea Grupurilor „General Holban” și „General Moșoiu” au continuat între Tisa și Dunăre.

a. Operațiunile Grupului „General Holban”

În intervalul 5-8 august 1919, trupele Grupului „General Holban” au asigurat „dezarmarea lucrătorilor din fabricile din Budapesta și suburbii și a grupurilor

răzlețe de soldați aflați în Budapesta și împrejurimi”⁹³, astfel:

Divizia 1 Vânători, plus Regimentul 8 Vânători, un batalion din Regimentul Vânători de Munte și un escadron, au dezarmat „resturilor Armatei roșii aflate încă în Budapesta” iar Brigada 3 Roșiori, plus un batalion Vânători de Munte, 2 baterii artilerie calareată și o baterie obuziere, a dezarmat și supravegheat lucrătorii „de la fabricile de arme și muniții din suburbia Erzsébetfalva (azi Pesterzsébet) și în insula Csepel Sziget”.

Divizia 2 Vânători, cu Brigada 3 Vânători, plus un divizion de artilerie, a ocupat suburbiile Kőbánya, Törökfalva, Kispestși Soroksár, dezarmând lucrătorii din fabricile aflate în acestea iar Brigada 4 Vânători, plus Regimentul 7 Vânători, au rămas în rezerva diviziei la Vecsés.

Divizia 2 Cavalerie, primindu-se informații că lucrătorii fabricilor din Újpest au intenția să se agite contra trupelor noastre și să devasteze fabricile, trimite de la Gödöllő o companie vânători de munte, un escadron/ Regimentul 4 Roșiori, o secție motomitraliere și o secție artilerie călăreață, care au ocupat suburbia, asigurând liniștea.

Divizia 7 Infanterie, în ziua de 6 august, a fost dislocată din zona Zsámbok -Dány - Kóka -Tóalmás în zona Isaszeg - Pécel- Rákoscsaba, constituind Rezerva generală a Grupului „General Holban”, cu misiunea: „să captureze restul de soldați inamici fugari, precum și să dezarmeze locuitorii din această zonă”. Briagada 2 Roșiori, în acest timp, a dezarmat prizonierii bolșevici din zona Miskolc - Eger -Füzesabony – Mezőkövesd; iar începând cu 6 augusta reintrat în compunerea Diviziei 2 Cavalerie, ieșit din subordinea Diviziei 7 Infanterie.

În intervalul 8-17 august, trupele Grupului „General Holban”, pe lângă operațiunea dezarmării forțelor bolșevice din zona Miskolc, au desfășurat operațiuni finalizate prin ocuparea întregii zone spre Nord, până la linia frontului cehoslovac, curățind-o apoi de resturile Armatei Roșii ungare⁹⁴.

b. Operațiunile Grupului „General Moșoiu”

În intervalul 5-8 august 1919⁹⁵, trupele Grupului „General Moșoiu” au ocupat întregul teritoriu ungar „dintre Tisa și Dunăre, până la linia Frontului franco-sârb”. În acest sens, Grupul a ocupat întreaga zonă „limitată la Nord de linia localităților Szolnok - Abony - Tass – Rácalmás (pe Dunăre), la Vest de Dunăre, la Est de Tisa și la Sud de linia Kalocsa - Kecel - Kiskunhalas - Kiskunmajsa – Mindszent (pe Tisa), în fața Frontului franco-sârb”.

În intervalul 8-18 august⁹⁶, trupele Grupului „General Moșoiu” au desfășurat operațiuni finalizate prin „ocuparea unui Cap de pod la Dunăre, până la linia Győr

-Zirc– Veszprém [la 60 km Vest de fluviu], interceptând toate comunicațiile care duc de la Budapesta, spre Vest, în interiorul Ungariei“. Astfel, prin ocuparea acestui cap de pod, Grupul „General Moșoiu“ a îndeplinit misiunea de „a asigura Budapesta contra oricărei eventuale agresiuni [și] a dezarma resturile trupelor inamice, semnalate în zona sus citată, precum și bandele de lucrători înarmați“.

Drept concluzie, evidențiem faptul că, în scurtul interval de timp precizat, trupele române din compunerea C.T.T., „printr-o manevră fulgerătoare, distrug Armata comunistă ungară și ocupă Budapesta, capturând: 6 divizii [...], cu un efectiv de 1.235 ofițeri, 40.000 soldați, 350 tunuri, 332 mitraliere, 87 avioane și alt numeros și variat material de război. După trecerea Tisei și ocuparea Capitalei Ungariei, mareșalul Ferdinand Foch și generalul Franchet d'Esperey felicită Comandamentul român pentru victoriile strălucite pe care le-a obținut“.

Succesul operațiunilor desfășurate de trupele române s-a datorat, în egală măsură, atât corpului de comandă (generalul Constantin Prezan și ofițerii din M.C.G., generalul Gheorghe Mărdărescu și ofițerii din statul major al C.T.T., și comandanții grupurilor și diviziilor din compunere, cu statele lor majore), cât și ofițerilor, subofițerilor și trupei, care, datorită moralului ridicat, disciplinei, eroismului și, mai ales, spiritului lor de sacrificiu, au făcut posibile victoriile de pe câmpul de luptă.

Datorită concepției tactic-operative, rod al gândirii comandamentelor militare române, materializată prin ordinele, dispozițiile, planurile și instrucțiunile transmise unităților operative pe front, forțele C.T.T., în urma operațiunilor desfășurate pe câmpul de luptă fără niciun ajutor extern, au obținut în scurtul interval dintre 20 iulie și 18 august 1919 o victorie de răsunet internațional.

În urma operațiunilor duse, „Armata română înfăptuiește, prin propriile ei forțe, ceea ce mareșalul Foch, în ședința Conferinței de Pace din ziua de 11 iulie, arătase ca necesar de îndeplinit printr-o acțiune comună a trupelor aliate, și anume: înfrângerea Armatei comuniste ungare, ocuparea Budapestei și dezarmarea Ungariei, singurele mijloace eficiente pentru restabilirea [păcii] în Europa Centrală, tulburată de bolșevismul unguresc.

În urma distrugerii Armatei comuniste și ocuparea Budapestei - centrul bolșevismului unguresc - de către Armata Română, regimul de teroare din Ungaria se prăbușește.[...].

Dar numai simpla schimbare de guvern nu însemna garanția suficientă a unei transformări radicale în atitudinea Ungariei față de România și nici a unei restabiliri definitive a liniștii în interiorul Statului ungar⁹⁷.

THE MAIN ORDERS AND INSTRUCTIONS REGARDING THE OPERATIONS BETWEEN THE TISZA AND THE DANUBE CARRIED OUT BY THE ROMANIAN ARMY BETWEEN JULY 23 AND AUGUST 18, 1919

Abstract: On July 20-22, 1919, the Hungarian Red Army attacked Romanian troops in defense from Szolnok and Tokaj, entering Romanian territory east of the Tisza. In the face of this armed aggression, the Romanian political-military leadership decided to immediately reject the aggressor and ordered the Romanian Army to prepare and launch the counter-offensive.

The study presents the main orders and instructions elaborated by the Romanian General Headquarters, the Transylvanian Troops Command and its subordinate „Groups“. Based on them the training and the conduct of all offensive operations of the Romanian Army (July 23 and August 18, 1919) took place between the Tisza and the Danube.

Keywords: Hungarian Red Army, 1919, Tisza, Danube, Romanian General Headquarters.

NOTE

[1] Pensionară.

[2] Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria“, Filiala Județeană Argeș.

[3] În continuare, abreviat: M.C.G.

[4] În continuare, abreviat: C.T.T.

[5] Locotenent-colonelul Ion Antonescu, viitorul mareșal și „Conducător“ al României (6 septembrie 1940-23 august 1944).

[6] Depozitul Central de Arhivă Pitești [în continuare, abreviat: D.C.A.] al M.Ap.N. (fost: Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice, denumire care, opinăm, în consens cu foarte mulți cercetători și nu

numai, era adecvată, ilustrând elocvent locul și rolul acestei unități cu profil unic în Armata Română), Fond M.C.G., dosar nr. 662, f. 573.

[7] Grupul de Manevră.

[8] Arhivele Militare Naționale Române [în continuare, abreviat: A.M.N.R.] București, Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 181-183.

[9] Grupul de Nord, comandat de generalul Nicolae Mihăescu.

[10] D.C.A., Fond C.T.T., dosar nr. 28, f. 596.

[11] Ibidem, Fond Divizia 16 Infanterie, dosar nr. 4, f. 380.

[12] Ibidem, dosar nr. 106, f. 171.

[13] Ibidem, Fond Divizia 1 Infanterie, dosar nr. 144, f. 371.

[14] Ibidem, Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. nn.

[15] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 339.

[16] Ibidem, p. 340-342.

[17] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 14, p. 45.

[18] Alexandru Vaida-Voevod și Mișu Nicolae.

[19] Tomáš Garrigue Masaryk.

[20] Maurice Pellé, șeful M.C.G. cehoslovac.

- [21] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 669, p. 310.
- [22] Maiestății Sale, în continuare, abreviat: M.S.
- [23] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 670, p. 11-13.
- [24] Ibidem, dosar nr. 668, p. 396.
- [25] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 345-346.
- [26] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. 620.
- [27] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 614. Precizăm: Ordinul de operațiuni în cauză a fost transmis Grupului de Manevră la ora 6.15, Grupului de Nord la ora 7.00, și Grupului de Sud și șefului M.C.G., la ora 7.25.
- [28] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. 591. Precizăm: O copie după Instrucțiunile operative nr. 85 a fost trimisă spre știință și Marelui Cartier General.
- [29] Precizăm: pe front a acționat Divizie 2 Cavalerie, iar din Divizia 1 Cavalerie numai Brigada 4 Roșiori.
- [30] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. 395.
- [31] Ibidem, p. 594.
- [32] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 633-635.
- [33] Ibidem, p. 614-615.
- [34] Tiszabö.
- [35] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. 619. Precizăm: Raportul operativ al Diviziei 1 Infanterie nr. 93 din 27 iulie 1919 a fost transmis direct (la ora 9.20) șefului Marelui Cartier General.
- [36] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 363-364.
- [37] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. 614 și dosar nr. 915, p. 244. Precizăm: Ordinul nr. 102 din 27 iulie 1919 a fost transmis în copie și C.T.T.
- [38] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 364.
- [39] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 915, p. 185-187.
- [40] Ibidem, dosar nr. 640, p. 623/637.
- [41] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 648. Precizăm: Ordinul de operațiuni nr. 21 a fost transmis în ziua de 29 iulie 1919 Grupurilor „General Holban” și „General Moșoiu” la ora 12.20, Diviziilor 21 și 2 Infanterie la ora 12.30, Grupului de Nord la ora 13.40, Diviziei 7 Infanterie la ora 17.30 și Diviziei 18 Infanterie la ora 18.00.
- [42] General Constantin Dumitrescu, comandantul Diviziei 7 Infanterie.
- [43] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 384-384 bis.
- [44] Čop, azi Ucraina.
- [45] Coordonatori: Comandor dr. Marian Moșneagu, locotenent-colonel dr. Petrișor Florea, Casa Regală a României în cronicile „neoficiale” ale „Monitorului Oficial” 1914-1924, Volumul I, Editura CTEA, București, 2010, p. 276.
- [46] D.C.A., Fond Divizia 6 Infanterie, dosar nr. 106, p. 261-262 și 277.
- [47] Ibidem, Fond Divizia 1 Vânători, dosar nr. 8, p. 95.
- [48] Ibidem, Fond Brigada 1 Infanterie, dosar nr. 1, p. 51.
- [49] O. Balla (azi, aparține de orașul Törökszentmiklós).
- [50] D.C.A., Fond Brigada 1 Infanterie, dosar nr. 7, p. 66.
- [51] Ibidem, fond Brigada 11 Infanterie, dosar nr. 30, p. 170.
- [52] Ibidem, Fond Divizia 1 Infanterie, dosar nr. 2, p. 18.
- [53] Coordonatori: Comandor dr. Marian Moșneagu, locotenent-colonel dr. Petrișor Florea, op.cit., p. 276-277.
- [54] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 662, p. ultimă.
- [55] Precizăm: Comandamentul Trupelor din Transilvania își mutase în apropierea frontului încă din după-amiaza zilei de 30 iulie 1919 Eșalonul I al Punctului de comandă (Biroul Operațiuni și Biroul de Informații), de la Oradea la Törökszentmiklós.
- [56] D.C.A., Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 739.
- [57] Ibidem, Fond Divizia 7 Infanterie, dosar nr. 3, p. 490.
- [58] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 407-410.
- [59] D.C.A., Fond Divizia 2 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 764-785.
- [60] Coordonatori: Comandor dr. Marian Moșneagu, locotenent-colonel dr. Petrișor Florea, op.cit., p. 277-278.
- [61] D.C.A., Fond Divizia 2 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 766.
- [62] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 20, p. 421.
- [63] Ibidem, Fond Divizia 6 Infanterie, dosar nr. 3, p. 28.
- [64] Coordonatori: Comandor dr. Marian Moșneagu, locotenent-colonel dr. Petrișor Florea, op.cit., p. 278.
- [65] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 451, p. 126.
- [66] D.C.A., Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 774-775.
- [67] Ibidem, dosar nr. 8/3, p. 131.
- [68] Ibidem, Fond Divizia 6 Infanterie, dosar nr. 106, p. 273-274.
- [69] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 445-446.
- [70] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 14 (Buletinul de Informații al Marelui Cartier General, 1-31 august 1919).
- [71] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 790-793.
- [72] Ibidem, Fond Brigada 5 Roșiori, dosar nr. 66, p. 1.
- [73] Ibidem, Fond Divizia 2 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 780-786.
- [74] Ibidem, dosar nr. 66, p. 11.
- [75] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 787-790.
- [76] Ibidem, Fond Regimentul 11 Roșiori, dosar nr. 2, p. 96-97.
- [77] Cazarma husarilor „Herzog Ioseph”.
- [78] D.C.A., Fond M.C.G., dosar nr. 915, p. 320.
- [79] Ibidem, Fond Regimentul 11 Roșiori, dosar nr. 2, p. 100.
- [80] Ibidem, Fond Divizia 1 Infanterie, dosar nr. 149, p. 271.
- [81] Generalul Cleante Davidoglu, comandantul Brigăzii 2 Roșiori.
- [82] D.C.A., Fond Divizia 7 Infanterie, dosar nr. 3, p. 498.
- [83] Ibidem, Fond Divizia 16 Infanterie, dosar nr. 3, p. 256-261.
- [84] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 28, p. 790 și 809.
- [85] Ibidem, Fond Divizia 6 Infanterie, dosar nr. 106, p. 291 și 296.
- [86] Ibidem, Fond Divizia 2 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 787-789.
- [87] Ibidem, Fond Regimentul 5 Roșiori, dosar nr. 2, p. 69.
- [88] Ibidem, Fond Divizia 2 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 791.
- [89] Precizăm: Regimentul 6 Roșiori a intrat în seara zilei de 3 august 1919 în Budapesta, la ordinul generalului Gheorghe Ruscescu, comandantul Brigăzii 4 Roșiori.
- [90] D.C.A., Fond C.T.T., dosar nr. 20, p. 422-423.
- [91] Ibidem, Fond Regimentul 2 Vânători, dosar nr. 37, p. 157 și Fond Regimentul 3 Vânători, dosar nr. 30, p. 64-66.
- [92] Ibidem, Fond Brigada 14 Infanterie, dosar nr. 10, p. 357
- [93] Ibidem, Fond C.T.T., dosar nr. 7, Dărilor de seamă ale C.T.T. din zilele de 5-8 august 1919.
- [94] Ibidem, Darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania din zilele de 12-18 august 1919.
- [95] Ibidem, Dărilor de seamă ale Comandamentului Trupelor din Transilvania din zilele de 5-8 august 1919.
- [96] Ibidem, dosar nr. 170, p. 163-169.
- [97] A.M.N.R., Fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 484.